

Maasheggen en kleiwinning uiterwaard - Mook en Middelaar

Inrichtingsschets - oktober 2019

Inleiding

Aanleiding

De gemeente Mook en Middelaar ligt in de noordelijke Maasvallei, op de rechteroever van de Maas. Op korte afstand liggen hier de arme zandgronden van stuwwal en rivierduinen en het voedselrijke rivierdal bij elkaar.

Belangrijke natuurgebieden en cultuurlandschappen in deze context zijn Nationaal Park de Maasduinen (de langste rivierduinengordel van Nederland, verder ten zuiden bij Afferden) en de Maasheggen (één van de oudste cultuurlandschappen van Nederland).

De gemeente spant zich in om samen met andere partijen het oude maasheggenlandschap langs de rivier te herstellen. In opdracht van de gemeente is door de Vereniging Nederlands Cultuurlandschap daarvoor de Visie Maasheggen 'Gehecht aan heggen' in 2017 opgesteld.

De Dekker Groep wil graag op een aantal percelen in de uiterwaarden van Mook Middelaar kleiwinning uitvoeren, als grondstof voor de keramische industrie en dijkversterking in de regio. In dit inrichtingsplan worden de mogelijkheden van een combinatie van kleiwinning en het herstel van Maasheggen onderzocht en beschreven.

Zicht vanaf de uiterwaarden op de Mookerheide

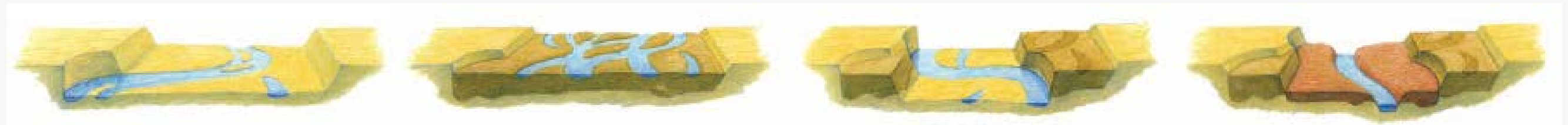
Inleiding Projectgebied

De uiterwaard van Middelmeer

Context / ontstaansgeschiedenis

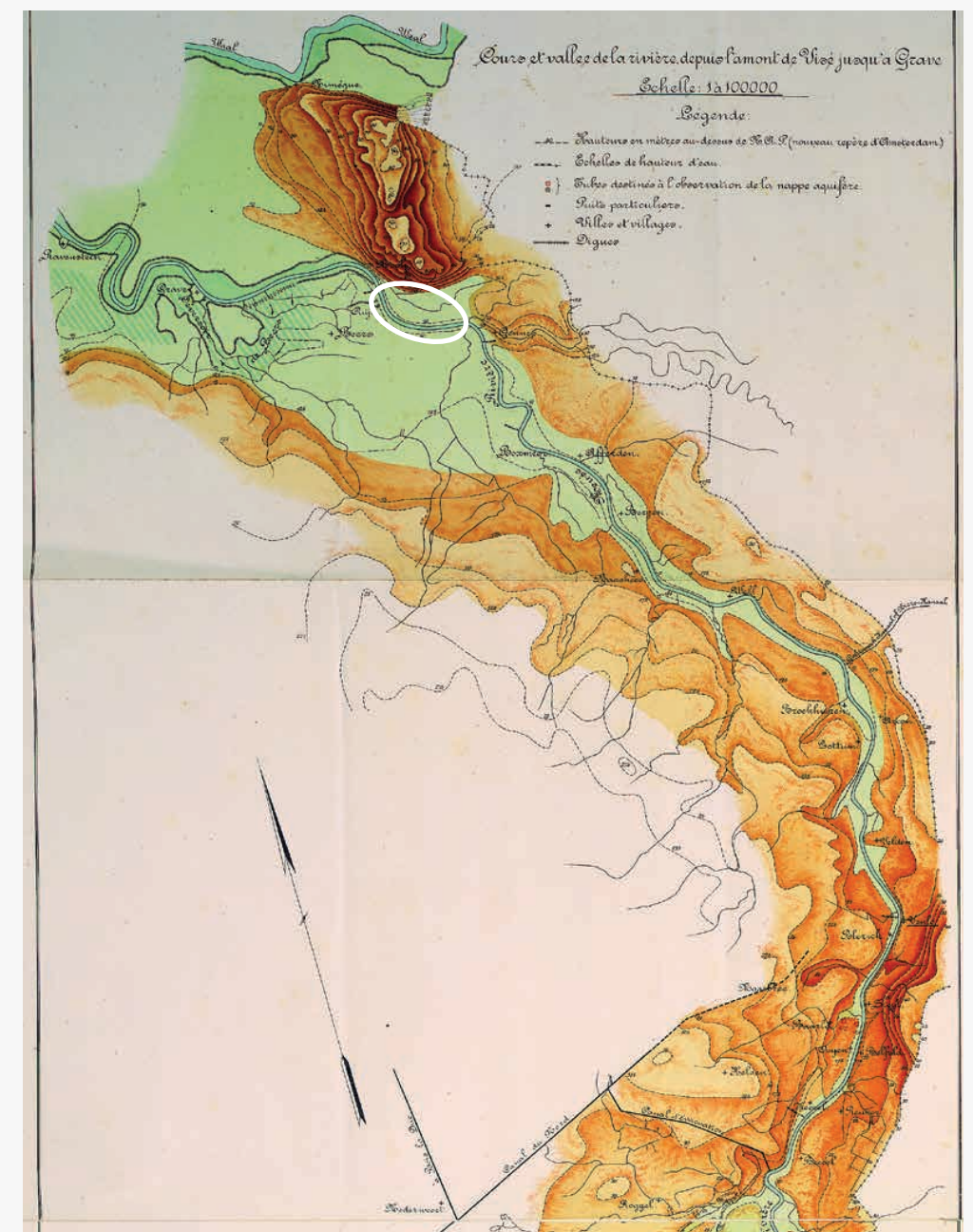
Rivier

Van vlechtende rivier naar Maasterrassen

De voorgangers van de huidige Maas en Rijn waren tijdens de ijstijden vlechtende rivieren. Omdat de ondergrond bevroren was, konden de rivieren zich niet insnijden. Ze vormden een wirwar van stroomgeulen die zorgden voor het ontstaan van een brede riviervlakte.

Tussen de ijstijden in waren er warmere periodes. De Maas was in deze periodes meanderend, en sleet een dal uit in de riviervlakte die in de vorige ijstijd was ontstaan. Tegelijkertijd kwam het Limburgse landschap omhoog door spanning in de aardkorst. Hierdoor kwam de rivier een paar meter lager te liggen. Op deze manier zijn de Maasterrassen gevormd. Tijdens de voorlaatste ijstijd werd de Maas gedwongen bij Cuijk naar het westen af te buigen door de ligging van het landijs met haar stuwwallen. De meanderende rivier trad tijdens winterperiodes buiten haar oevers en zette zandig materiaal af dicht bij de rivier en op een grotere afstand werden de kleinere deeltjes afgezet. Dit resulteerde in een gevarieerd landschap van oeverwallen en komgronden.

*Historische hoogtekaart Maasdal
(met aanduiding projectgebied)*

Context / ontstaansgeschiedenis

Maasheggen

De mens vestigde zich al vroeg in de Maasvallei. Op de hogere gronden ontstonden nederzettingen. Percelen met relatief hoge ligging en goede vruchtbaarheid werden gebruikt als akkergrond, terwijl de nattere gronden naast de rivier werden gebruikt als weide of hooiland.

De percelen naast de rivier werden in cultuur gebracht en omheind met doornachtige struiken. Doordat de heggen zo dicht in elkaar gevlochten zijn, vormen ze een ondoordringbare afscheiding. Ze dienen vooral als perceelscheiding en veekering. Iedere keer als de uiterwaarden onder water lopen, helpen de heggen bij het opvangen van slib; als het water zich terugtrekt, blijft het slib achter waardoor de bodem in het gebied erg vruchtbaar is.

Vanuit bedrijfsmatige redenen schiepen de boeren een netwerk van heggen wat resulteerde in een landschappelijk zeer fraai en ecologisch waardevol heggenlandschap.

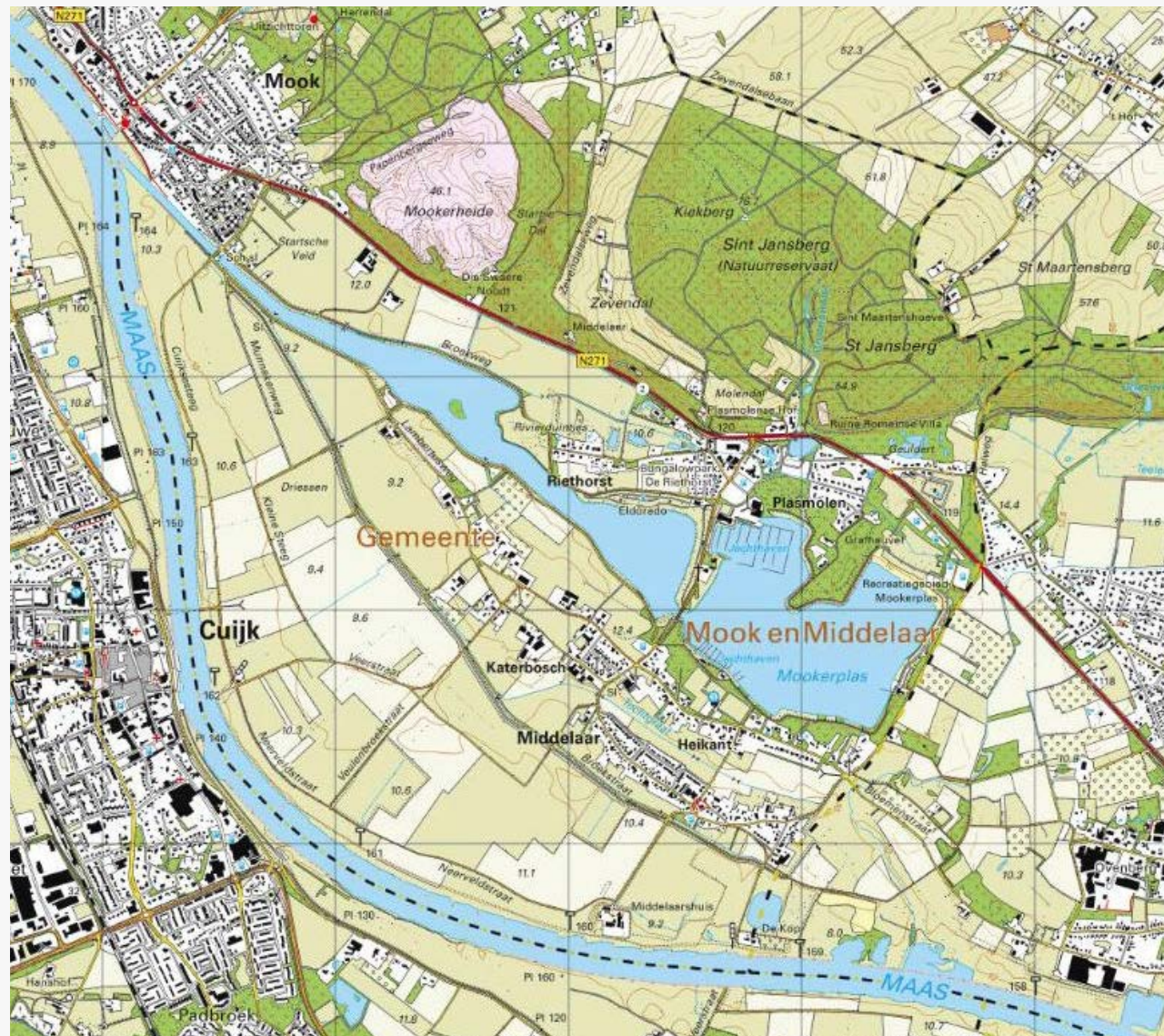
Met de uitvinding van het prikkeldraad stopte de bedrijfsmatige functionaliteit van de heggen en de intensivering van de landbouw zorgde voor de teloorgang van een eeuwenoud heggenstelsel.

De Maasheggen vormt het grootste en oudste aaneengesloten netwerk van heggen in Nederland. Waar in Brabant nog een uitgebreid netwerk van heggen het gebied karakteriseert, is er aan de Limburgse zijde van de Maas geen sprake meer van een netwerk. Het gebied is nu te beschrijven als een landschap van weides en akkers met restjes heggen, waar nog een enkele keer de kleinschalige heggenpatronen in het landschap zichtbaar zijn.

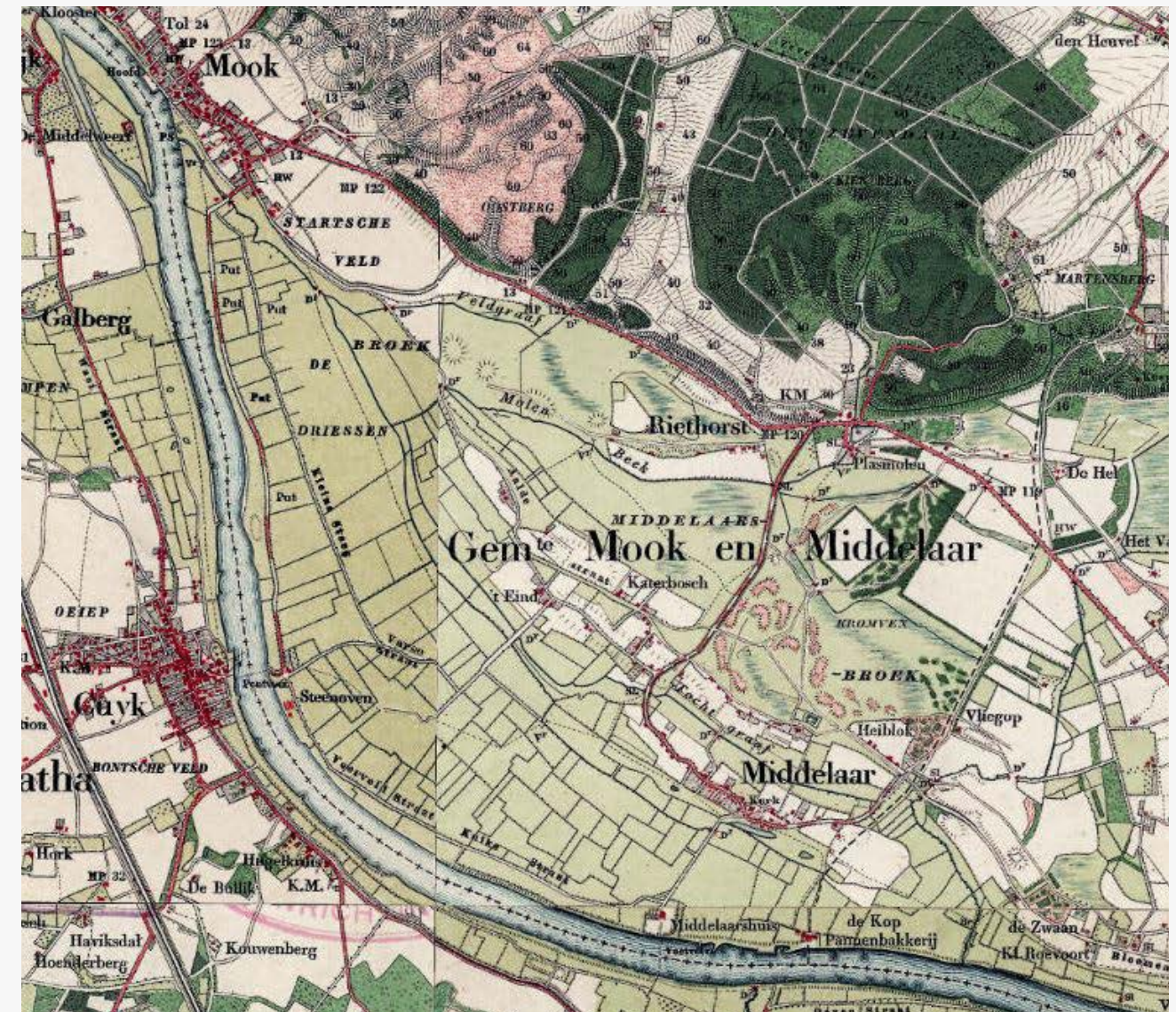
Context / ontstaansgeschiedenis

Maasheggen

2018

- grote maat (westelijk deel iets kleinschaliger)
- deels aanwezige perceelrand-beplanting

1900

- kleinschalige verkaveling
- maasheggen langs perceelsranden

Context / beleidskader Hoogwaterveiligheid

Beleidslijn grote rivieren

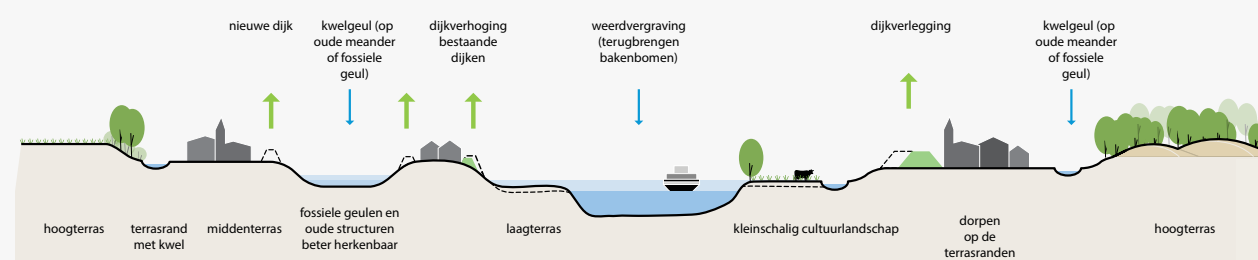
‘Beleidslijn grote rivieren’ is erop gericht de veiligheid tegen overstromingen te waarborgen. Het plangebied ligt in het stroomvoerend rivierbed van de Maas. De aanplant van nieuwe heggen zorgt voor een opstuwend effect en moet voldoende gecompenseerd worden.

Programma Stroomlijn

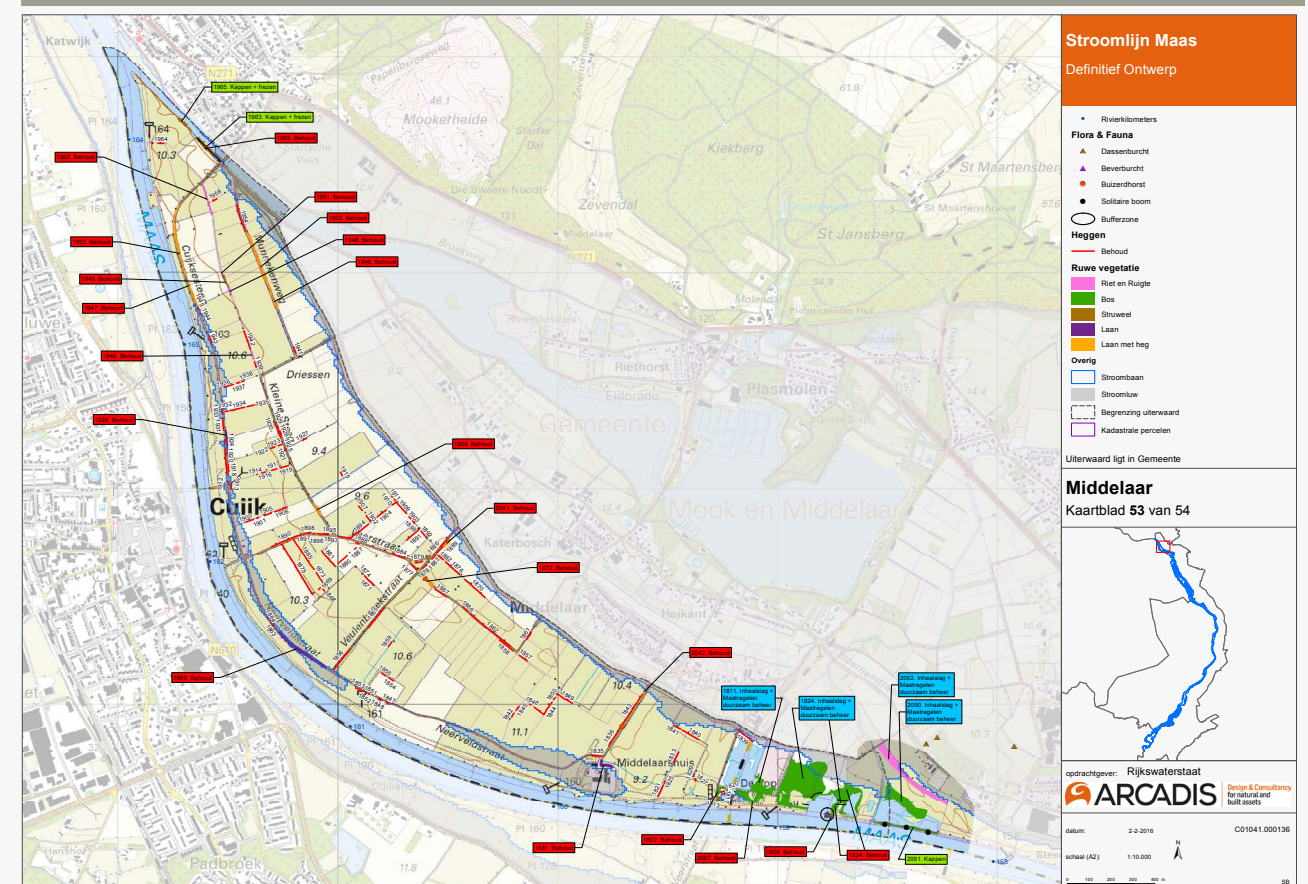
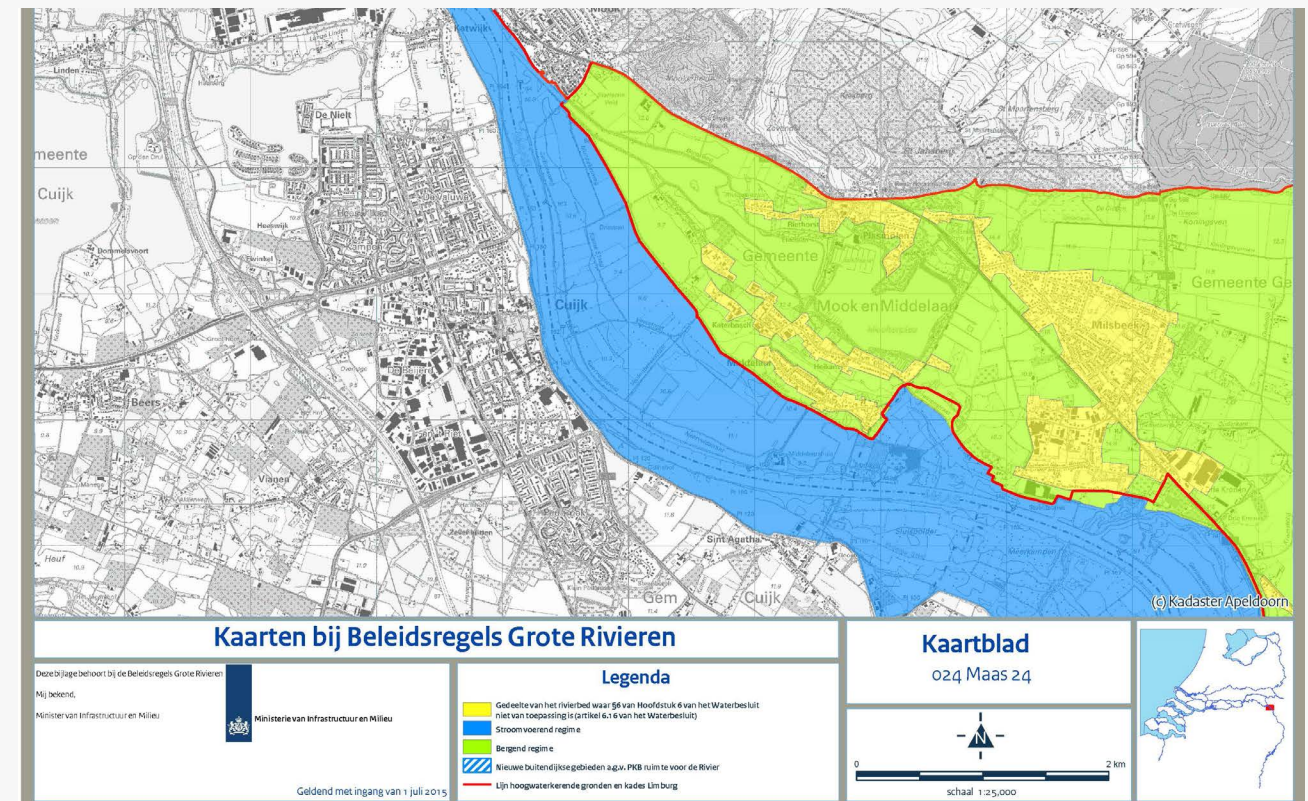
Om de hoogwaterveiligheid te borgen, houdt Rijkswaterstaat toezicht op de begroeiing in de uiterwaarden. Begroeiing in de uiterwaarden kan de doorstroom tijdens hoogwater belemmeren, daarom wordt deze op diverse locaties beheerd of verwijderd.

Hoogwatermaatregelen

In het kader van het ‘Deltaprogramma Maas’ wordt al geruime tijd aan de hoogwaterveiligheid van de regio gewerkt. Er worden rivierverruimende maatregelen uitgewerkt om tot een waterstandsverlaging te komen van de Maas. In het Maasheggengebied gaat het daarbij tot dusver om zomerbedverbreding van de Maas en mogelijk de realisatie van een hoogwatergeul bij Middelaar. Indien deze maatregelen in de toekomst verder geconcretiseerd gaan worden zal er een samenhang met het (versterkte) Maasheggenlandschap gezocht moeten worden.

Factsheet Ruimtelijke Perspektieven Maas - ambitie Noodelijke Maasvallei

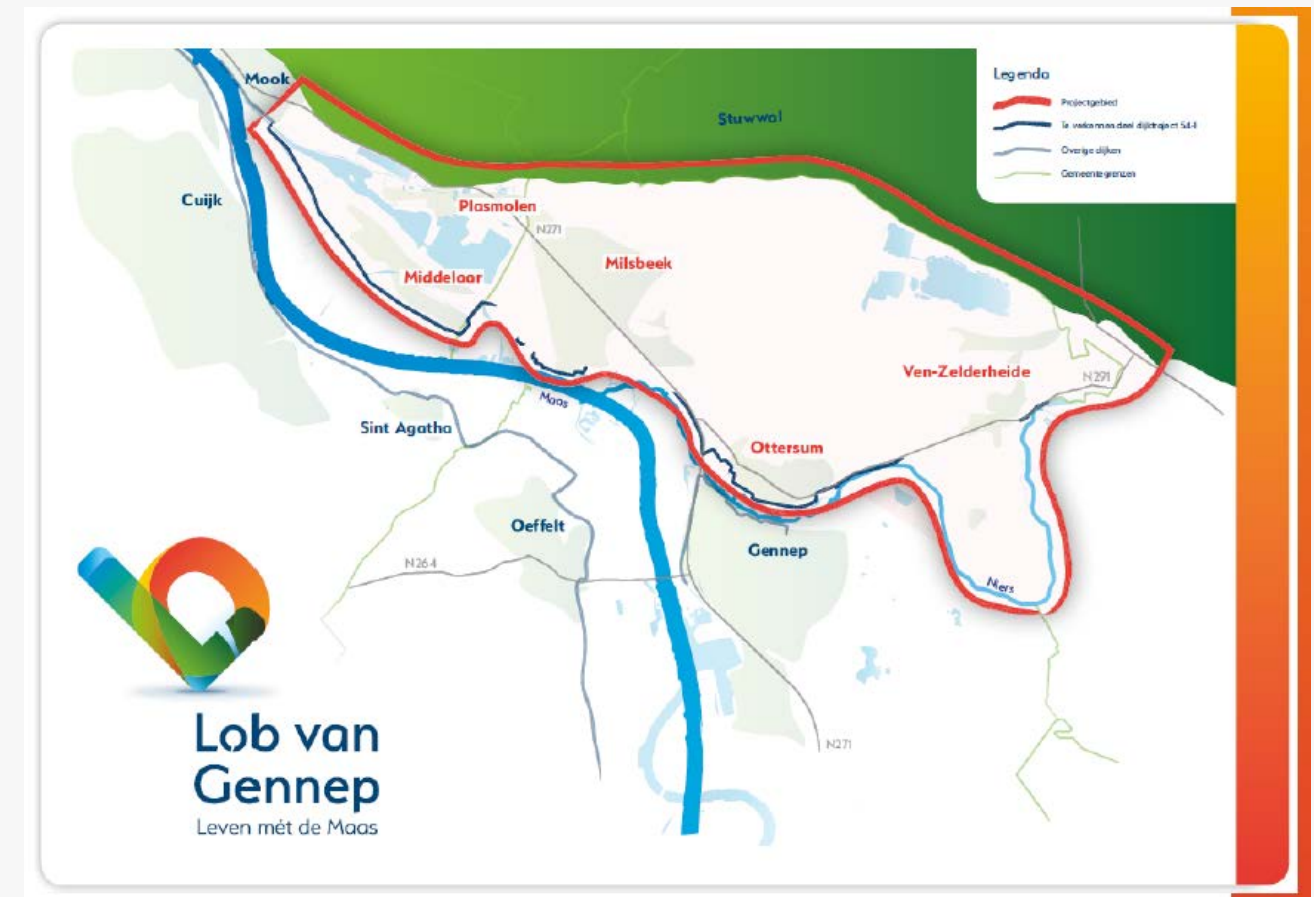
Stroomlijn Maas (hoogwaterveiligheid)

Context / beleidskader

Hoogwaterveiligheid

Lob van Gennepe

Lob van Gennepe is één van de prioritaire projecten uit het Delta-programma Maas. Een combinatie van hoogwaterbescherming en extra ruimte voor waterberging, gecombineerd met het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit. De uiterwaard is geen onderdeel van het plangebied maar ligt direct aangrenzend. Mogelijk kan een deel van de vrijkomende klei worden ingezet bij de benodigde dijkversterking ter plaatse.

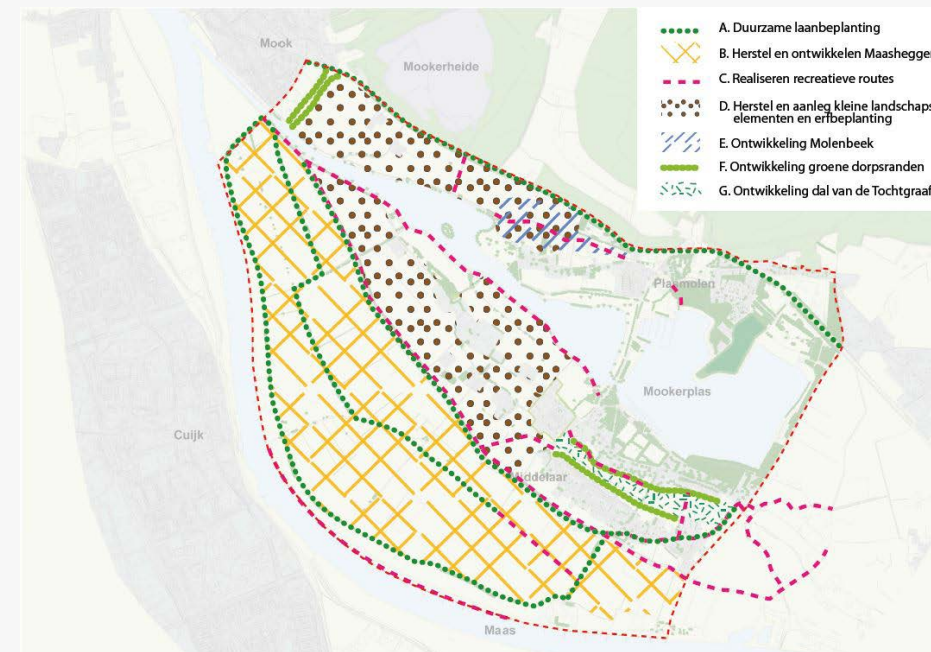
Context / beleidskader

Natuur en landschap

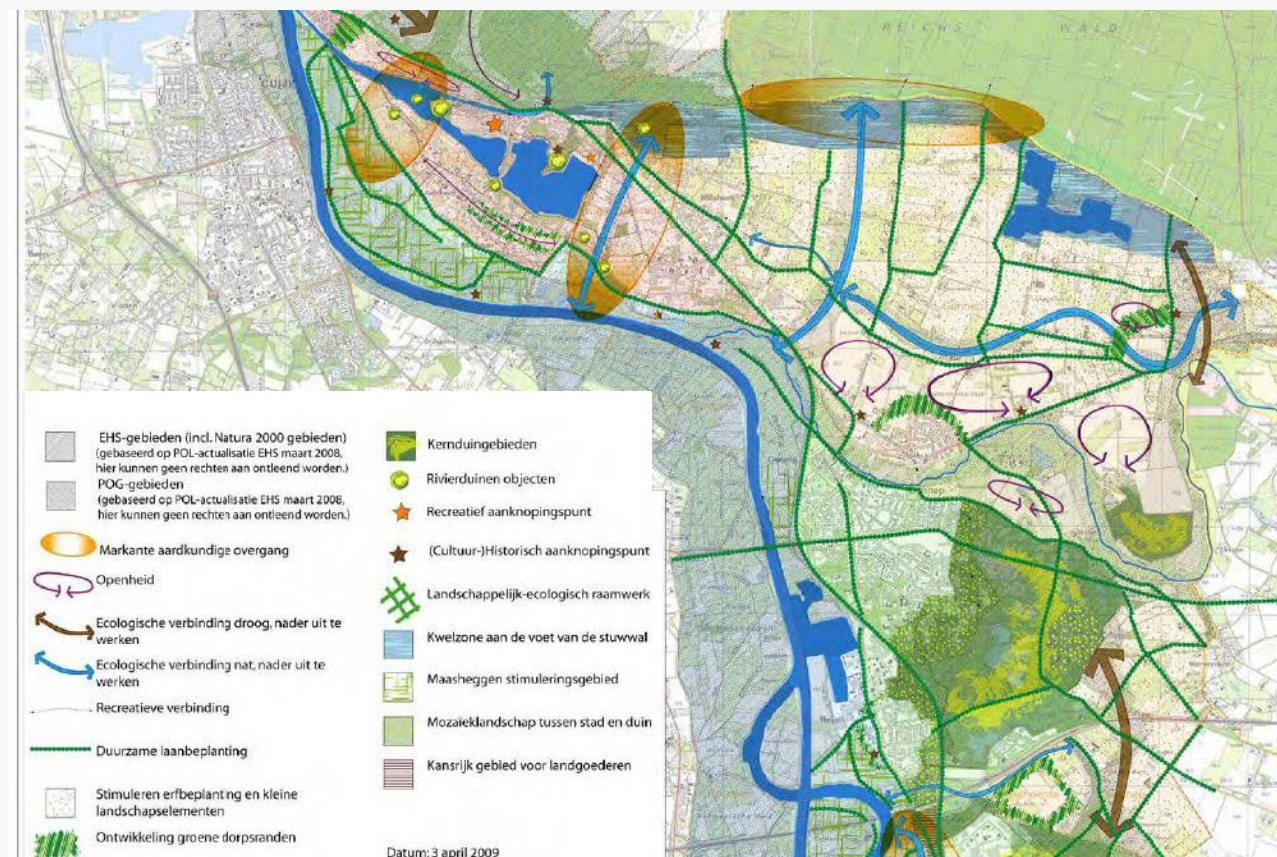
Landschapsonwikkelingsplan

Gewenste ontwikkeling - deelgebied Maasdal

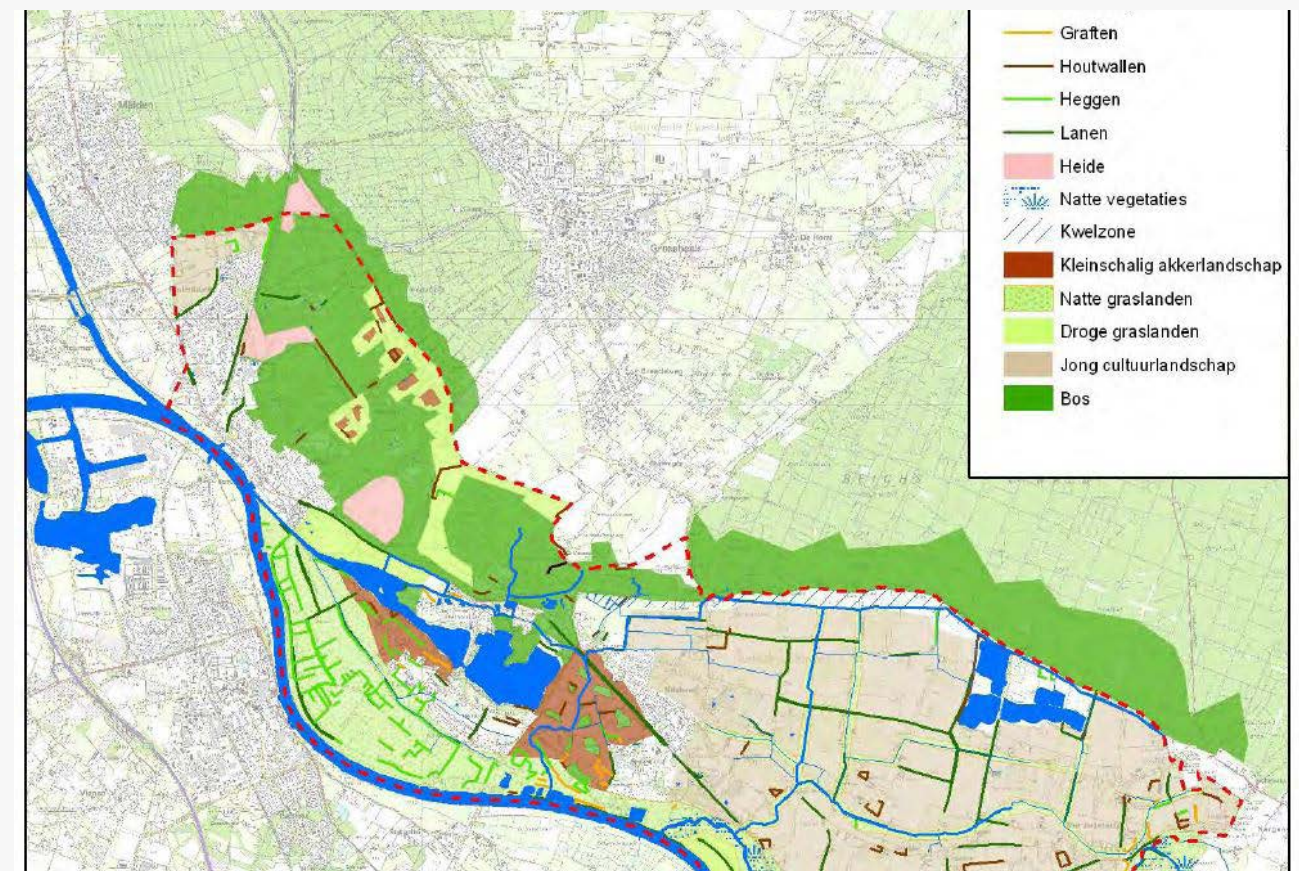
'De rivier de Maas is gelegen in een breed dal met een halfopen extensief agrarisch landschap waarin heggen het beeld bepalen. ... uitermate natuurlijke zones contrasteren mooi met het waardevolle cultuurhistorische maasheggenlandschap dat in de rest van het Maasdal het beeld bepaalt. Enkele dijken zijn ontsloten voor fietsers. Struinpaden leiden de avontuurlijke wandelaar (met stevige laarzen) naar de mooiste plekjes langs de rivier.'

Kwaliteitsmenu Mookerplas en omgeving, Gem. Mook en Middelaar

Visiekaart (Landschapsonwikkelingsplan)

Ecologie (Landschapsonwikkelingsplan)

Context / beleidskader

Recreatie en toerisme

Structuurvisie toerisme en recreatie

De concentratie van het recreatief aanbod en wandelroutes liggen op de stuwwal Mookerheide en watersport rond Mookderplas bij Plasmolen.

De zone bij Middelaar leent zich bij uitstek voor extensieve recreatie. Voorzieningen als een Rustpunt (zelfservice horeca bij de boerderij) en bewegwijzerde rondgaande routes geven hier een invulling aan.

Op de kaart aangegeven een ontbrekende schakel in het routenetwerk die samen met de hercultivering kan worden opgepakt.

Recreatieve routes met gemarkeerd de mogelijke toevoeging in het recreatieve netwerk

Versterking van het Maasheggenlandschap in de uiterwaarden is wenselijk (vanuit landschappelijk, natuur, cultuurhistorie, recreatie..)

maar lastig vanwege vergunningplicht en compensatieplicht door het waterstandsverhogend effect.

Door het herstel van het Maasheggenlandschap te combineren met kleiwinning ontstaat de mogelijkheid voor de aanplant van nieuwe heggen

Visie

Visie en (meer)waarde

(Meer)waarde die we door de herinrichting door kleiwinning behalen:

- Beschikbaar komen van klei voor de keramische industrie in de regio (bakstenen voor de grote bouwopgave in Nederland) en dijkversterking (bijvoorbeeld in het kader van de Lob van Genneep)
- Het versterken van het Maasheggen-landschap door herstel en aanleg van maasheggen en het realiseren van de benodigde riviercompensatie hiervoor
- Het vergroten van de kansen voor natuur en biodiversiteit door bij te dragen aan een aaneengesloten Maasheggen-structuur
- Het creëren van een ontbrekende schakel in het wandelnetwerk

Dit doen we op een manier die:

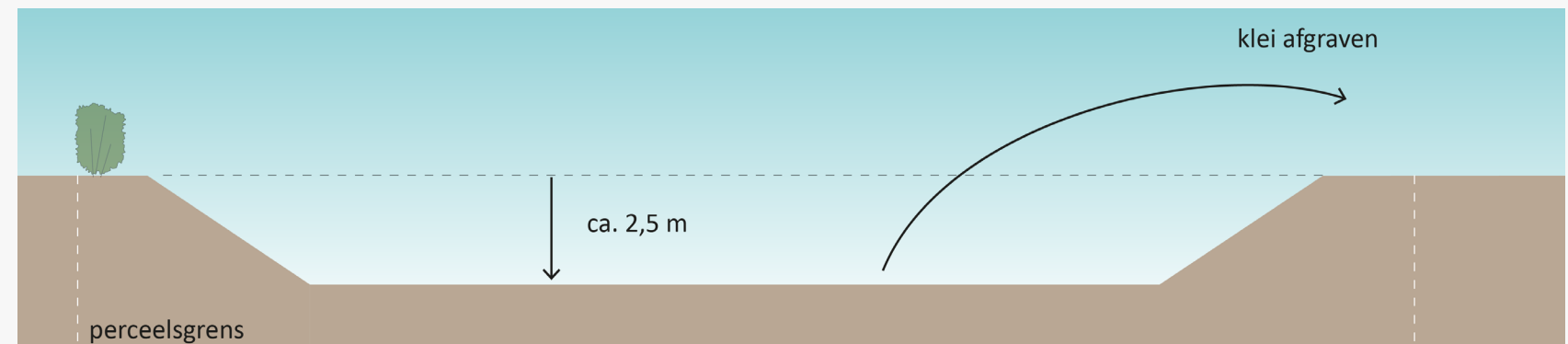
- Voortgezet agrarische gebruik mogelijk maakt
- Ruimte biedt voor het toepassen van goed geschikte grond van elders
- Af- en aanvoer voornamelijk per schip mogelijk maakt
- Op termijn gecombineerd kan worden met hoogwaterveiligheidsmaatregelen

Visie Principe kleiwinning en hercultivering

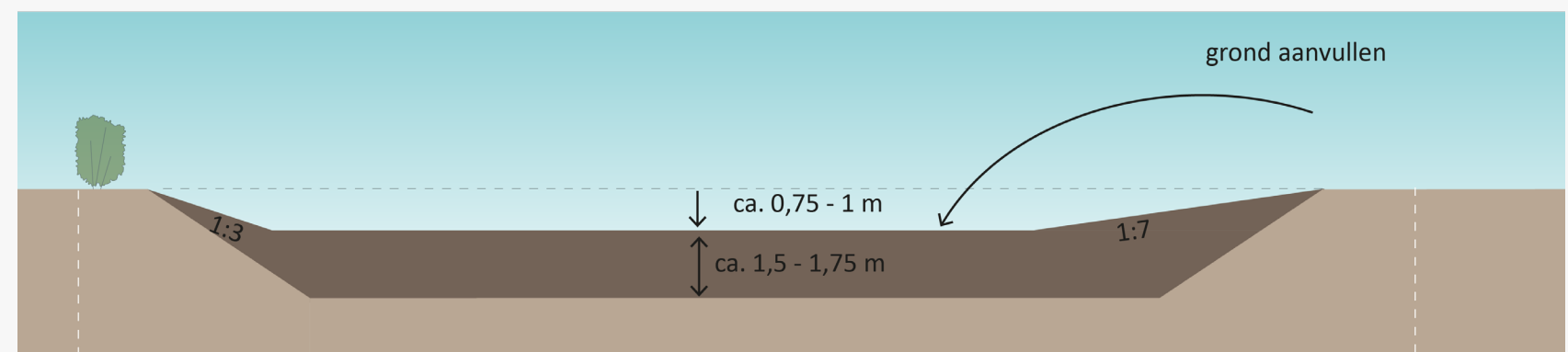
In de eerste fase wordt klei gewonnen tot een diepte van circa 2,5 meter diepte.

In de tweede fase wordt het afgegraven perceel met grond opgevuld en krijgen de hellingen flauwe taluds. De taluds worden conform rivierkundige berekeningen vorm gegeven.

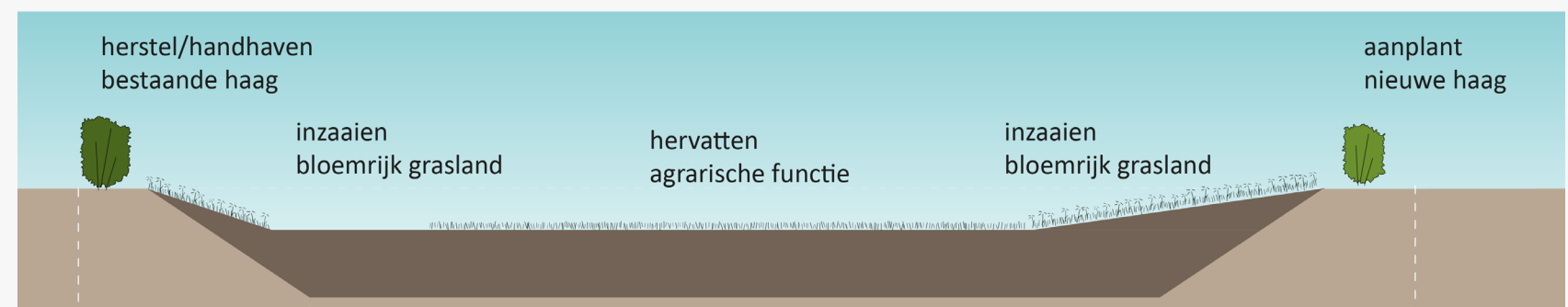
Vervolgens wordt in de derde fase de landschappelijke inpassing afgerond door heggen en overige beplanting toe te voegen en wandel/struinpaden aan te leggen.

Fase 1: kleiwinning

Fase 2: hercultivering

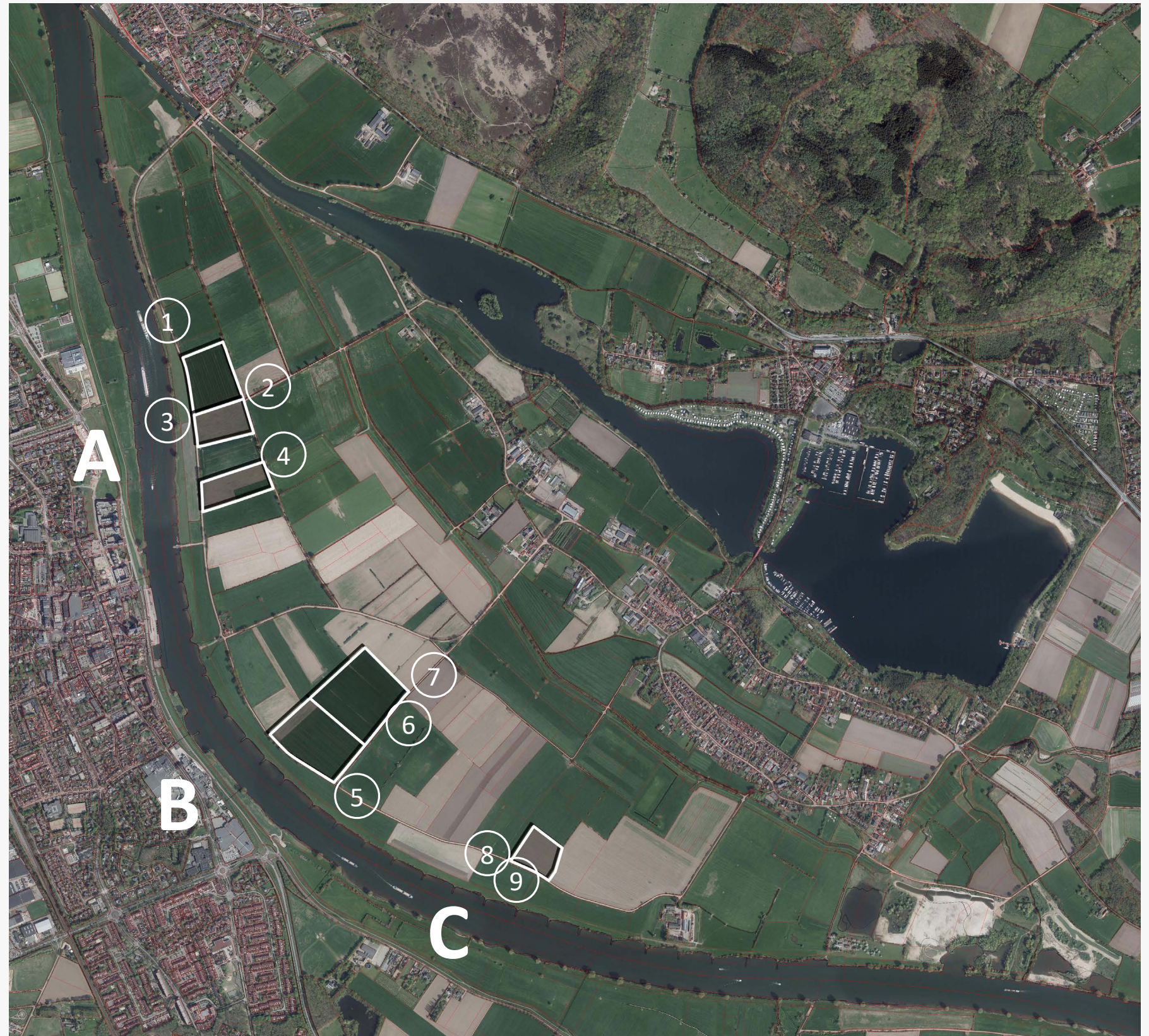
Fase 3: landschappelijke inpassing

Bestaande situatie en analyse

Locaties

Binnen de uiterwaard van Middelaar gaat het om drie clusters van percelen:

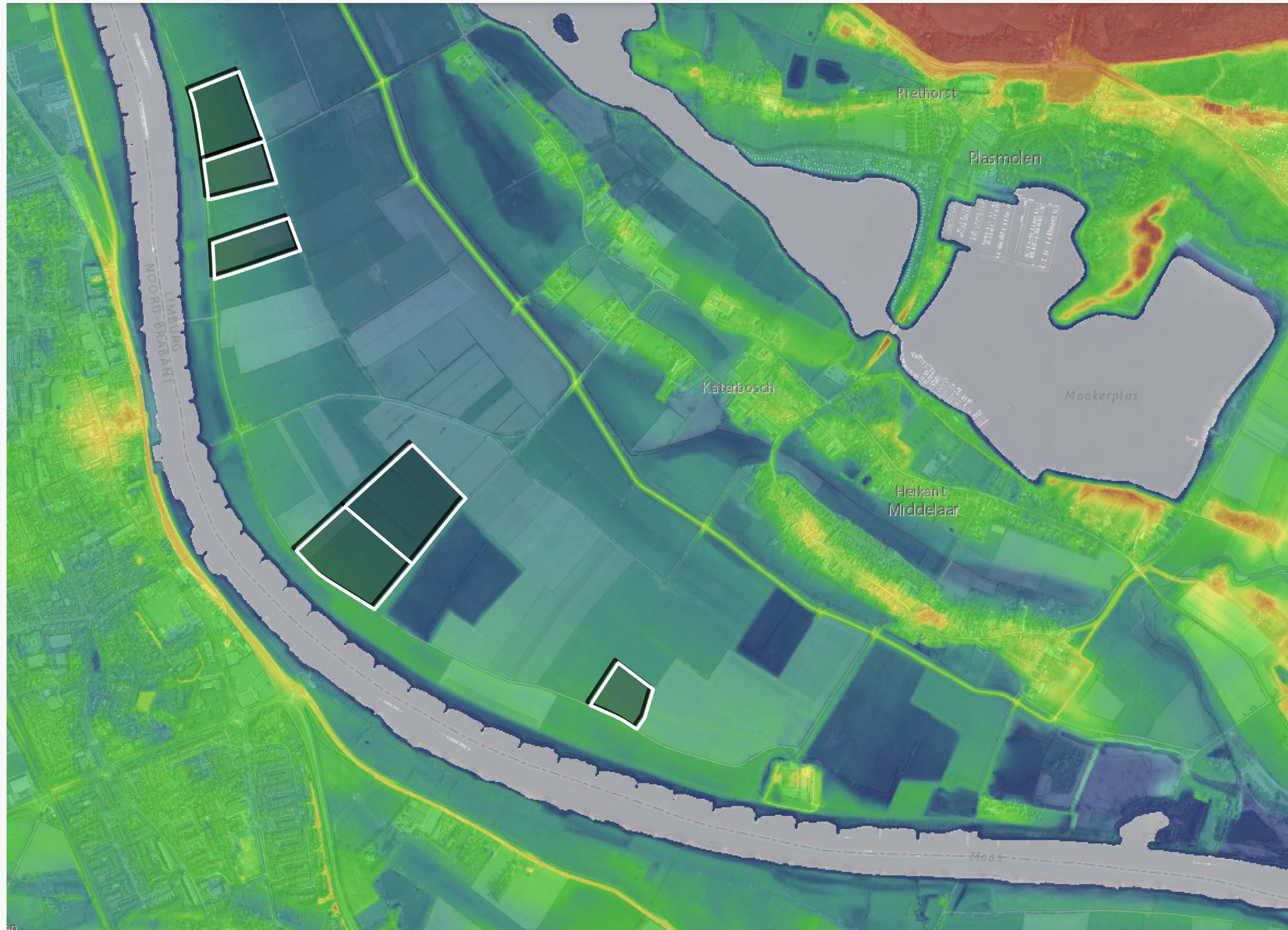
- A – percelen langs de Cuijksesteeg ten noorden van de pont Cuijk-Middelaar
- B – percelen in de hoek Neerveldstraat-Veulenbroekstraat
- C – een perceel aan de Neerveldstraat

Percelen en locaties foto's

Bestaande situatie en analyse

Hoogteligging

De lager gelegen percelen met voormalige kleiwinning zijn op de hoogtekaart duidelijk herkenbaar (in donkerblauw)

Bestaande situatie en analyse

Inventarisatie en waardering heggen

Type Heggen

Een Maasheg wordt, net als andere heggen, gevormd door een rij (of dubbele rij) struiken. Tegenwoordig komen Maasheggen in allerlei vormen en maten voor. Er wordt grofweg onderscheid gemaakt tussen drie verschillende typen heggen: struweelheggen, knip- of scheerheggen en vlechtheggen.

De heggen verschillen naast leeftijd ook in grootte, dat wil zeggen in breedte en hoogte. Lage, smalle heggen, deze heggen worden (jaarlijks) gesnoeid, en noemen we knip- of scheerheggen. Hoge, breed uitgegroeide heggen, die veel minder vaak gesnoeid worden, noemen we struweelheggen. De meeste struweelheggen in het projectgebied worden maximaal eens in de 5-6 jaar gesnoeid. Voor de knip- of scheerheggen maken we nog een onderscheid tussen de heggen die betrekkelijk breed (minimaal 1,2 meter) en hoog (minimaal 1,5 meter) zijn, en de heggen die strak en laag gesnoeid worden. De eerste noemen we robuuste knip- of scheerheggen. Dit type heg heeft dus veel meer volume dan de kort gesnoeide knip- of scheerheg.

(bron: VNC)

Inventarisatie bestaande Maasheggen en bomen, waardering wordt per cluster beschreven

Uitwerking per cluster

Cluster A

Uitwerking per cluster

Cluster A

Bestaande situatie

Bestaande situatie

- handhaven bestaande heggen en (laan-)bomen
- veel oude knipheggen, deels met gecombineerd met bomen

Bestaande heggen

850 m knip- en scheerhaag
200 m struweelhaag

Toekomstige situatie

- aanplant van maasheggen langs kavelgrenzen en bovenkant taluds
- bloemrijk grasland langs taluds
- toevoegen struinp pad in verlengde Brigidaweg

Nieuw te planten heggen

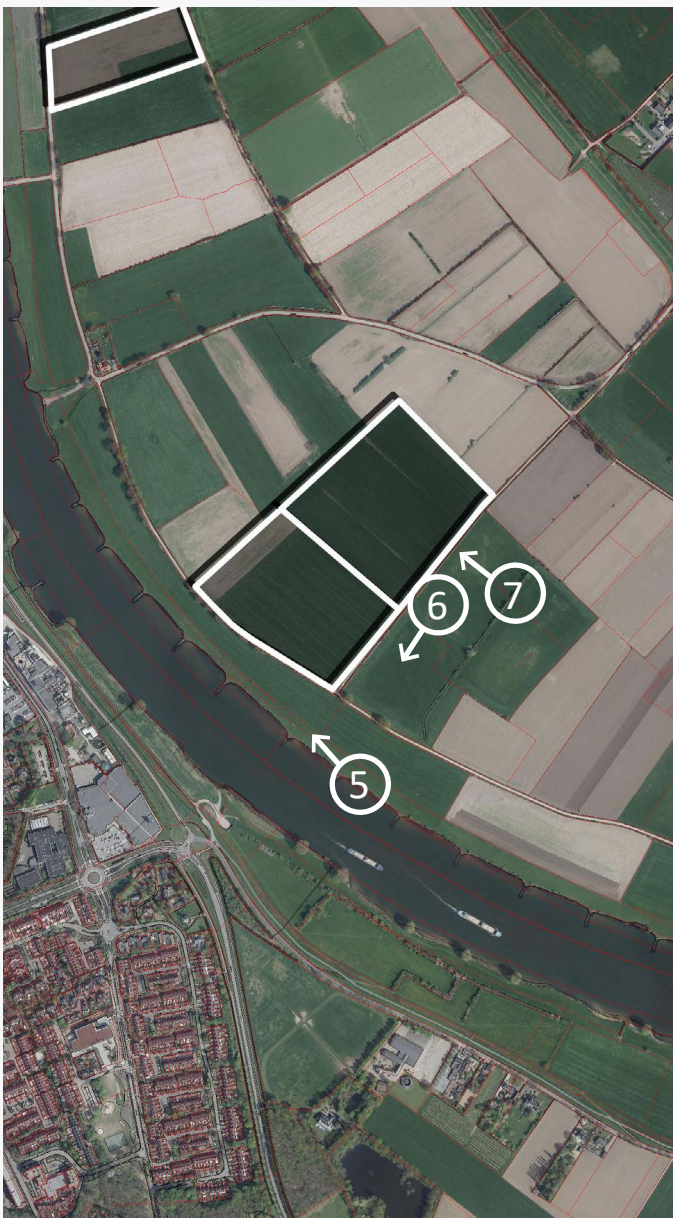
500 m knip- en scheerhaag

Toekomstige situatie

Uitwerking per cluster

Cluster B

Uitwerking per cluster

Cluster B

Bestaande situatie

- handhaven bestaande (laan-)bomen en struwelen
- langs twee zijden oude struweelheggen
- oude bomenrij langs Neerveldstraat

Bestaande situatie

Toekomstige situatie

- aanplant van kniphaag langs Veulenbroekstraat
- bloemrijk grasland langs taluds

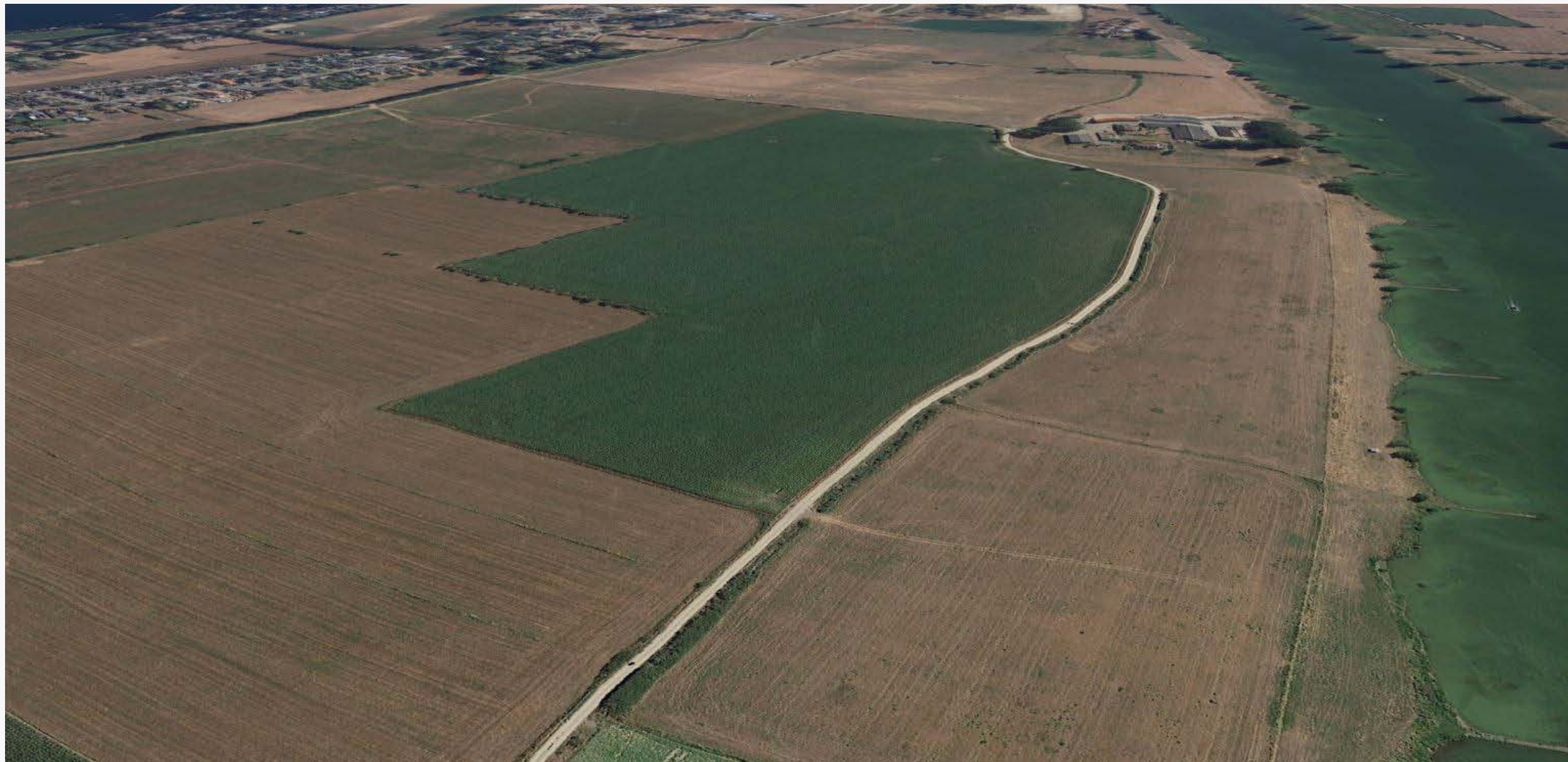
Toekomstige situatie

Bestaande heggen
580 m struweelhaag

Nieuw te planten heggen
380 m knip- en scheerhaag

Uitwerking per cluster

Cluster C

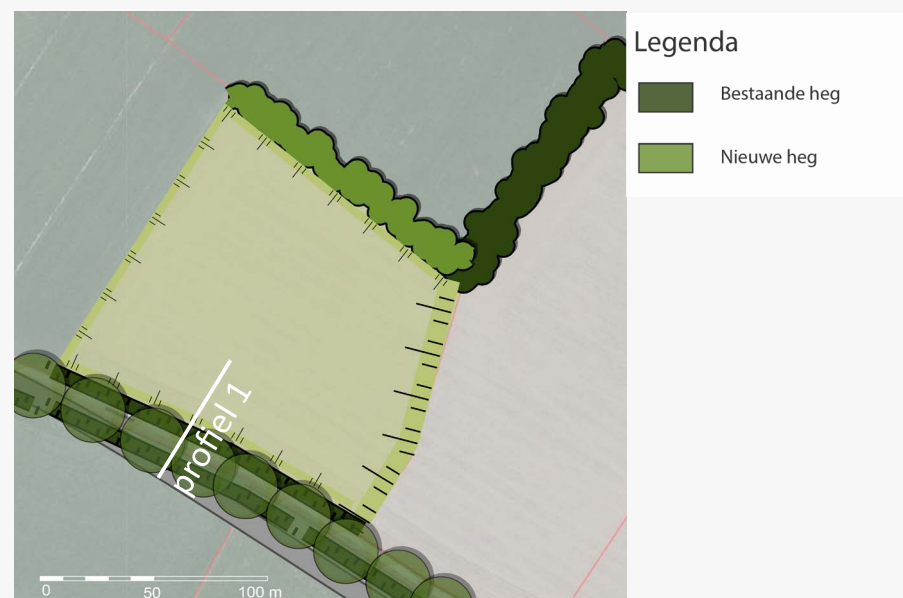

Uitwerking per cluster

Cluster C

Bestaande situatie

Toekomstige situatie

Bestaande situatie

- relatief open gebied
- geen heggen direct langs perceelsgrenzen aanwezig
- aan de zuidzijde van de Neerveldstraat zijn recent bomen en heggen geplant

Bestaande heggen

-

Toekomstige situatie

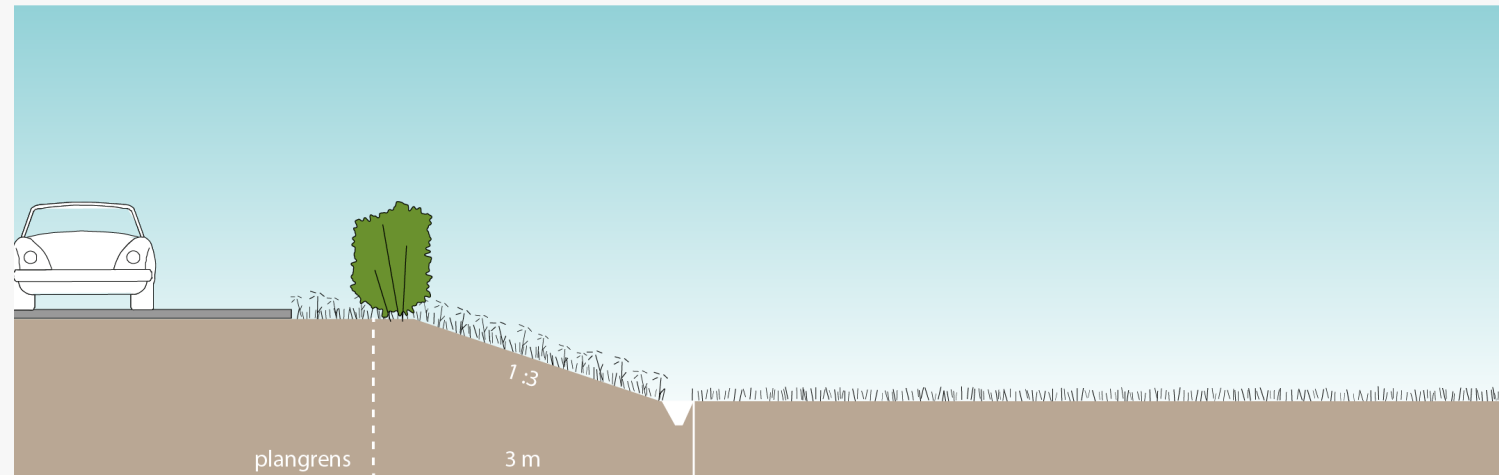
- langs de weg aanplant van knipheg
- langs noordkant (achterkant) perceel aanplant struweelheg
- westelijke en oostelijk grens geen heggen ivm. rivierkundige verkenning

Nieuw te planten heggen

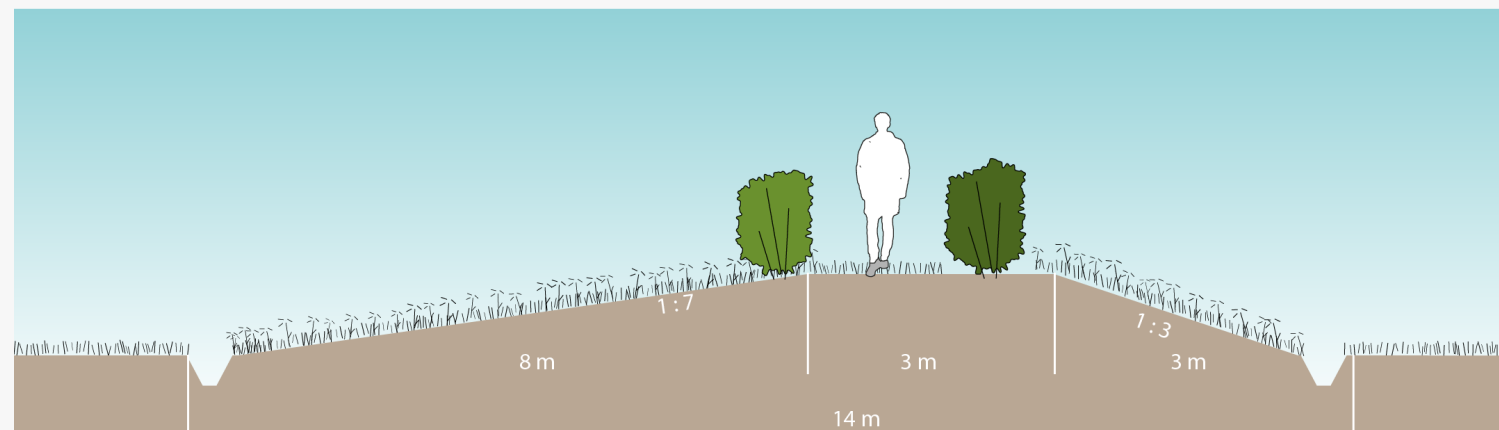
- 150 m knip- en scheerhaag
- 100 m struweelhaag

Uitwerking per cluster

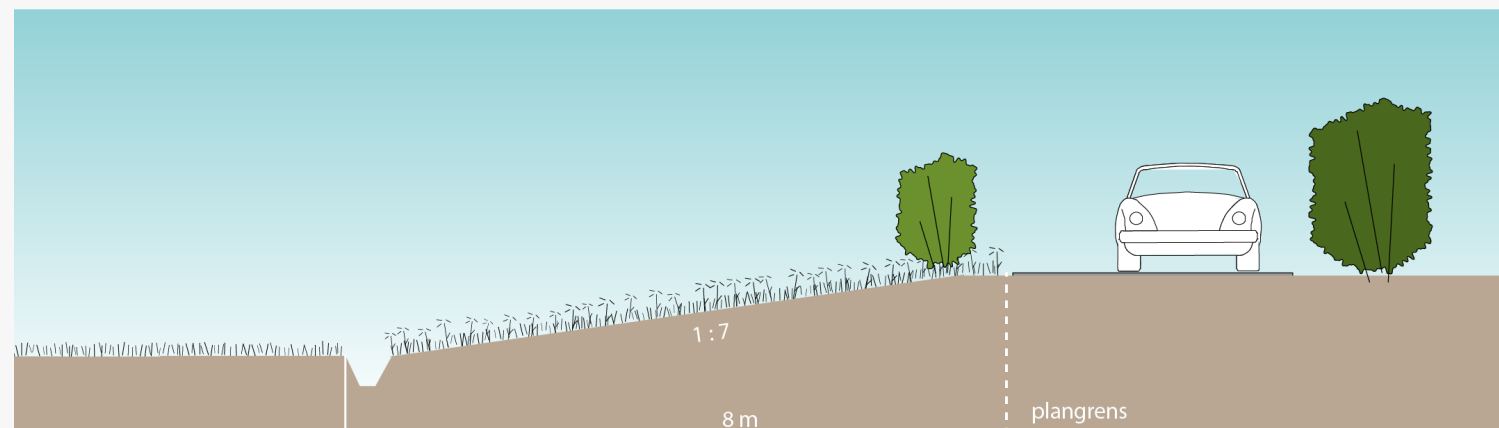
Profielen

profiel 1

profiel 2

profiel 3

Uitwerking per cluster

Visualisatie

Bestaande situatie

Toekomstige situatie

